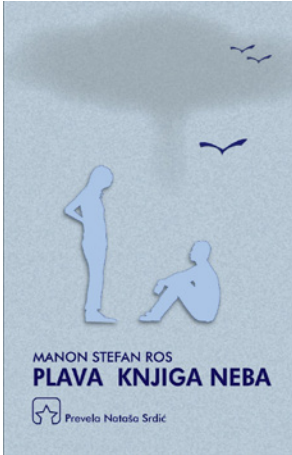

Srđan Srdić

KRAJ PARTIJE?

(Manon Stefan Ros: *Plava knjiga Neba*, prevela s engleskog Nataša Srdić, Partizanska knjiga, Kikinda, 2023)

Žena se zove Manon Stefan Ros. Piše mnogo. Baš mnogo. Romane, između ostalog. Ovaj se zove *Plava knjiga Neba* i objavljen je 2018. Izvorno je napisan na velškom jeziku. Ovo ću ponoviti: roman *Plava knjiga Neba* autorke Manon Stefan Ros izvorno je napisan na velškom jeziku. Velške autorke, očigledno. Srpsko izdanje ima potpisane urednike. Dvojicu. Ja sam jedan od te dvojice. Ovu knjigu, međutim, nisam uredio.

To je dosta neprijatna stvar. Podrazumeva se da dolazi s godinama, takva vrsta bezobrazluka. Podrazumeva se, *ovde*. Recimo, *ovde* se podrazumeva da urednik knjige glasa za knjigu kako bi ova bila nagrađena. Ne da lobira, utiče, već da glasa za knjigu koju je uredio. Navodno uredio, u nekim slučajevima. Svašta se *ovde* podrazumeva. Podrazumevam se i ja, potpisani urednik knjige koji nije uradio svoj posao.

Srećom, ima ko jeste. Autorka pogovora, Milana Grbić, ona je istinska urednica ove knjige. Možda i imam nekakav alibi za neobavljen posao. To je svejedno. Knjiga ima svoju urednicu, prevoditeljku i lektorku. I ona su obavile poslove. Maestralno. Ja sam puki čitalac, neko ko je uzeo u ruke knjigu i krenuo. A knjiga je nevelika, nije mi trebalo previše vremena. Vrlo sam zadovoljan delom koje sam potpisao, a nisam ga uredio. Opasna knjiga, rekao bih.

Tako su govorili i dobri ljudi iz Velškog saveta, saradujemo s tim dobrim ljudima dugo, rekli su da obratimo pažnju na njihovu autorku Manon Stefan Ros, ženu koja knjigu napiše na velškom, pa je naknadno prevede na engleski. Žena je napisala roman, zove se *Plava knjiga Neba*, baš na taj roman da obratimo pažnju. Bio je preveden na devet jezika u trenutku njihove preporuke. A to je mnogo. To je skoro nezamislivo za Vels, nema tamo više Dilana Tomasa, ima drugih sjajnih pisaca, neke sam i upoznao, Ris Hjuze, recimo, pa Ričard Ovejn Roberts, dobitnik Gardijanove *Not the Booker* nagrade. Nagrađena knjiga Ričarda Ovejna Roberta nije prevedena na deset jezika. Ni izbliza. Devet jezika i naš kao deseti. Biće da u Velsu znaju šta rade. Uvek moraš da radiš i misliš. Kad si mali, moraš posebno mnogo da radiš i misliš. Jeste, ovo je na naš račun. I moj.

Još jedna distopija, isprva se učini. Rouena Vilijams, *čehovljevska* dama (hvala Milani Grbić, opet), shvata da su stvari otišle dođavola. Bombe padaju po Americi.

Nuklearne bombe. A Rouena Vilijams je naizgled *bez svojstava*, ne upušta se mnogo u razloge stvari, sklonija je da ih prostim i zdravim razumom konstatuje. Rouena je samohrana majka, njen sin je premali da bi se od nje mogla očekivati bilo kakva pomoć, a potrebno je pobeći, skloniti se. I Rouena reaguje pastoralno, dolazi do zaključka da su opasnosti manje što je odabrana sredina za bekstvo manja. Bio bi to vapaj za Arkadijom, njegov dvadesetprvovekovni signal. Ili eho. Godina je 2018, svet je doživeo vlastiti Kraj, tako piše, moguće je sećati se. Eventualno preživljavati u Kraju. Ovo će se nešto kasnije pokazati kao više nego važno. I mala frizerska pomoćnica Rouena bira Nebo.

Ovako o ironiji: postoji selo u Velsu, zove se Nebo. Na njega se misli u naslovu. Manon Stefan Ros nije nesklona da posegne za starim, dobrim trikovima pojačane identifikacije. Ono što bi moglo da se odigra na svima poznatim mestima, ili onim za koja znamo da su stvarna, mnogo je strašnije od onoga drugog. Stiven King, na primer, zna sve o tome. Posle svih po svetu rasejanih vampira, oni iz Saleмова su naprosto morali da izgledaju neuporedivo jezivije upravo usled gubitka aure egzotičnosti. Ono što je *tu* nemerljivo je užasnije od onog što nije. I otud Nebo u prevodu na srpski, što je igra s kakvom Stefan Ros nije računala. Njena kalkulacija je starozavetna: Nebo, Anglsi, svoje ime dobija Mojsijevom zaslugom: „Iziđi na ovu goru avarimsku, na goru Narav, koja je u zemlji moavskoj prema Jerihonu, i vidi zemlju hanansku koju dajem sinovima Izrailjevim u državu. I umri na gori na koju iziđeš” (Peta knjiga Mojsijeva 32: 48–52). Planina Narav, Nebo. Popni se, pogledaj obećanu zemlju, umri. Nebo, velško selo, dvesta trideset kilometara udaljeno od Kardifa, a trista pedeset od Londona. Nebo, u prevodu na srpski, nešto sasvim drugo.

Čin bekstva, zapravo ideja o njemu, psihološki je fascinantna. Orson Vels bi nam rekao interesantnih stvari o tome, nehotični kreator haotične američke paranoje u sadejstvu s prezimenjakom, Velsom, H. Dž. Kao da ljudsko krdo misli da je dovoljno pobeći iz svog doma, kao da je upravo dom problem (opet Arkadija, više mentalna). I sve će biti u redu. Slučaj Rouene Vilijams u ovom pogledu pokazaće se kao vrhunski indikativan. Tako Rouena Vilijams u Nebu neće pronaći gotovo niti jednog autentičnog stanovnika Neba, ovi su takođe utekli iz sopstvenih domova tražeći druge. Dom je opasnost, zlo. Dom je nebezbedan i na svakom drugom mestu su šanse za opstanak veće. Iz Neba će Rouena u društvu svog sina Dilana i jednog para staraca pratiti *direktan prenos* eksplozije u nedalekoj nuklearnoj centrali Vilfa. Tako je, to je *ona* Vilfa, Vilfa koja zaista postoji. Nebo deluje kao dovoljno daleko.

Stefan Ros ne bavi se preterano uzrocima. Ona je više Beket nego Balard. Kod Balarda je sve istorijski zasnovano, Balardov užas je najužasniji od svih jer svedoči o onom što se odigralo u direktnom prenosu. Rouena i Dilan su pre Ham i Klov, ili otac i sin iz Makartijevog *Put*a. Otac i sin, majka i sin, to ne može da se prenebregne, mada je izlišno. Ova knjiga nije nikakav *rip-off* već su biblijske konotacije istorijski nepresušne. I takve će ostati. Na našu žalost ili sreću, svejedno je. Što ne znači da istorije nema, ima je, u izobilju, data je u dvema diskretnim tezama. Bombe padaju na Ameriku, ta je prva. Rouenin poznanik smatra da se Britanija očekivano nalazi na meti nuklearnog terora, svo-

jom političkom zaslugom. Tako piše u knjizi koju je Manon Stefan Ros izvorno napisala na velškom jeziku. Tek toliko, ništa više.

Godine 2018. Stefan Ros nije mogla da zna kako će se u opšti medijski opticaj nanovo vratiti izvesne hladnoratovske premise. Recimo, Medvedev, naizgled slučajni Rus koji nastupa na socijalnim mrežama, iskazujući odande krajnje antisocijalne ideje. Pogibeljne, nuklearne, sklon da mogućoj globalnoj tragediji pristupa u maniru konzumenta piva zarobljenog na stepeništu seoske prodavnice. Ili *kolektivni Zapad*, danas piše kako Rusi samo što nisu digli u vazduh nuklearnu centralu u Zaporozju. Eto tako, ne živi im se, suicidalnim budalama. Manon Stefan Ros slobodno može da im zahvali na ovome, svima njima. Bar neko. Zbog toga je scena *ubijanja* Vilfe, a s njom i maltene svega što živi, toliko razorna u svojoj zaprepašujućoj biblijskoj plastičnosti. Masovno samoubistvo puževa golaća. Ptice koje masovno odlaze. Tutnjava. Kraj.

Plava knjiga Neba je proistekla iz kontrapunkta (*punctus contra punctum*, tačka u odnosu na tačku, nota protiv note). Na prvu sve izgleda kao svedena i skućena foknerovština, dva glasa, majčin i sinovljev, kao dve staze ka ma kakvoj istini, ako je istina bilo kome na Kraju potrebna. Stara je ovo tehnika, „odnos između dve ili više muzičkih linija (ili glasova) koje su harmonijski međusobno zavisne, ali nezavisne u ritmu i melodijskoj konturi“. Majka kao legitimni posrednik informacija o prošlosti i sin kom je prošlost posredovana majčinih rečima. Dva glasa konsenzualno zapisana u plavoj beležnici, ona da ne čita njegov, on neće čitati njen. Rouena i Dilan ne namenjaju svoje zapise jedno drugom, njihova zapisničarska uloga je civilizacijska koliko i psihoterapeutska. Potonja pobuda je začuđujuće više Dilanova nego Rouenina, jer on stavove prema svetu gradi na osnovu onog što se dogodilo nakon Kraja, sve ostalo za njega bilo lako mogao da bude mit, nešto u referencijalnom pogledu ne baš lako uhvatljivo niti shvatljivo. Tokom ovog psihoterapeutsko-poetičkog eksperimenta pokazuju se bolna iskliznuća prema kategoriji istine: Dilan neće saznati ko mu je otac, iako to piše u Roueninom tekstu, Rouena neće saznati o tome kako je Dilan sačuvao nakaznog zeca Puila od smrti tako što je odlučio da ga ne ukloni s lica zemlje, što inače s takvim stvorovima radi, niti će Rouena mimo napisanog teksta priznati da je ona izvršila egzekuciju, ne smatrajući potrebnim da to prijavi. U *Plavoj knjizi Neba* čitamo parcijalne, privatne i jednodimenzionalne istine iz kojih ishodi nova istina o tome da istine kakvu smo zamišljali nema, da su je nadišla prećutkivanja, zadržavanja informacija, različito motivisani šumovi u komunikaciji, namera da onaj drugi ne ostane povređen istinom, namera da se činjenice zadrže za sebe iako tako ostaju neaktivne i na svoj način mrtve, ostaju *ničemu* i *nikome*. Posebnu vrstu poraza predstavlja inače neraskidiva veza između dvoje naratora koja se po sižejnoj i tematskoj logici intenzivira, dok kulminaciju doživljava u grotesknoj, gnusnoj, a istovremeno skoro pa sakralnoj sceni jedenja placente po drugom Roueninom porođaju. Iako bi bilo očekivano da će ovakav *obred* dovesti do totalne identifikacije prilikom koje majka i sin postaju vrhunski saučesnici pred kojima tajne zauvek izostaju, Dilan neće saznati ni za Gviona, oca njegove polusestre, i to isključivo Roueninom voljom koja se između njih postavlja kao neprikosnovena i neotuđiva, i od koje dolazi književnost.

Jer, na prvoj stranici romana majka će reći Dilanu kako nema više čemu da ga nauči i to je čas oslobođenja kog dečak nije svestan. Majka pušta Dilana da zapisuje jer zna da njegova priča nije njena priča. Pristaje na njegovu zamisao o dvojakoj upotrebi plave beležnice, a da ničim neće narušiti autonomiju njegovog glasa, neće ga obuzdavati, korigovati, cenzurisati, ni na jedan način neće pokušati da *uredi (sic!)* njegov narativni tok, neće se *mešati* već će ga pustiti da misli i živi i da piše to što živi i o čemu misli.

Plava knjiga Neba je roman o hodočasnici koja su posetili oblast koju je Sun Ra poodavno opevao kao *it's after the end of the world*. Tamo se nalaze *everywoman* Rouena Vilijams i njen sin Dilan, namerni Dilan, kao pomenuti Tomas, velški bard, poslednji kog će nacija imati jer je Kraj i jer više nema ko da pročita ono što je napisano. Starozavetna Rouena i njen sin, majka koja ne želi da pljačka napuštene kuće iako više nema nikoga ko bi joj to zamerio, ali mala frizerka drži do ljudskosti i onog što je Mojsiju naloženo, jer nije ona bezrazložno stigla u Nebo, da sa sinom sahrani ćerkicu i nastavi, bolesna, iznemogla, krezuba, oboje takvi, okruženi malignom postnuklearnom stravom u kojoj će dočekati helikoptere. I poželeće da u njih ne uđu.

Ne, kažem, ovo nije *rip-off*. Ovo je roman o majci i sinu kojima se ne vraća tamo gde su bili, tamo gde *poručuješ picu jer te mrzi da kuvaš*. Oni su bili tamo, ona *de facto*, dok je njemu prošlost majkom posredovana, u toj i takvoj prošlosti Rouena je izneverena, ostavljena, zanemarivana kao ljudsko biće u svojim esencijalnim porivima. Tamo se gomila vekovno političko ludilo, tamo je kao temeljnu vrednost videla *baunti* čokoladicu, *raison d'être* s kokosom, tamošnja Rouena je emanacija ultrabanalnosti dok će ovdašnja sobom prehraniti vlastito dete. Ovo *sad* od Rouene Vilijams pravi heroinu, obezbeđuje joj večnost u iskazivanju svakog pa i najmanjeg imperativa ljudskosti, a *tamo* je gluvo ništavilo, pravi Kraj koji se niko od pripadnika beznadežne vrste nije usudio da zabeleži. *Tamo* ne može da se bude ljudsko biće jer nema uslova i niko to ne traži, dok su *ovde* ostali nesumnjivi predstavnici čovečanstva u nepatvorenom stanju, elementarni koliko i priroda koja ih je uspostavila. Bog, priroda, neka takva sila.

Britanski helikopteri, policijski automobili, vesternizovani red koji se nanovo uspostavlja, dolazak konjice koju niko nije pozvao niti želeo. Roman Manon Stefan Ros je to, *appendix* srednjovekovnim raspravama o slobodi volje, slobodi uopšte, knjiga o tome „šta to znači biti jebeno ljudsko biće” (*op. cit.* D. F. Volas). Nisam je uredio, ali sam se, evo, donekle iskupio.

Your turn.